

Birleşmiş Milletler

Etkin Arabuluculuk Rehberi

Bu kitapçık, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından hazırlanan "Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution" başlıklı ve A/66/811 numaralı raporun ekinde yer alan "Guidance for Effective Mediation" isimli belgenin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılmış gayriresmi tercümesini içermektedir.

Giriş

Birleşmiş Milletler Şartı, arabuluculuğu, uyuşmazlık ve çatışmaların barışçıl çözümü konusunda önemli bir araç olarak tanımlamaktadır. Arabuluculuğun devletlerarası ve devlet içi çatışmaları çözmek için etkili bir araç olduğu kanıtlanmıştır. Birleşmiş Milletler Devletlerarasındaki Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümü El Kitabı (1992) devletler arasındaki uyuşmazlıkların arabuluculuk yoluyla çözümü hususundaki anlayışı daha da geliştirmiş olup yararlı bir kaynak olmaya devam etmektedir.

Arabuluculuğun geliştirilmesi ve destek faaliyetlerine ilişkin Genel Sekreterin raporu (S/2009/189), Birleşmiş Milletler ve ortaklarının arabuluculuk alanında karşılaştığı sınamaları incelemiş ve arabuluculuk süreçlerinin güçlendirilmesi hususunda bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Arabulucu aktörler, çatışmaların değişen karakteri ile başa çıkabilmek maksadıyla yaklaşımlarını ve kapasitelerini uyarlamaya devam etmektedirler. Bu çerçevede özellikle devlet içi çatışmaların da uluslararası ve bölgesel barış ve güvenlik için bir tehdit teşkil ettiğini kabul etmişlerdir. Oybirliğiyle kabul edilmiş bulunan 65/283 sayılı "Uyuşmazlıkların barışçıl çözümü, çatışmanın önlenmesi ve çözümünde arabuluculuğun rolünün güçlendirilmesi" başlıklı Genel Kurul kararı, arabuluculuğun giderek artan bir biçimde kullanılmasını takdirle karşılarken, arabuluculuk çabalarında uluslararası toplumun karşı karşıya olduğu güncel sorunları değerlendirmiş ve kilit aktörleri arabuluculuk kapasitelerini geliştirmeye çağırıştır. Genel Kurul ayrıca, Genel Sekreter'den, Üye Devletler ve diğer ilgili aktörlerle istişare ederek, geçmiş ve mevcut arabuluculuk süreçlerinden alınan dersleri de göz önünde bulundurmak suretiyle, daha etkin arabuluculuk için bir rehber geliştirmesini istemiştir.

Genel Kurul'un talebine binaen ve Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak hazırlanan bu Rehber arabuluculuk süreçlerinin planlanması ve yönetimi hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Rehber, arabulucular, Devletler ve arabuluculuk çabalarını destekleyen diğer aktörler için kaynak olarak düşünülmüş olup, aynı zamanda çatışma yaşayan taraflar, sivil toplum ve diğer paydaşlar tarafından da kullanılabilir. Rehber, arabuluculuğun ne olduğunun iyi anlaşılması gerektiğinin altını çizmekte ve çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümü için bir araç olarak arabuluculuğun potansiyeli kadar sınırlarının da bilinmesi ihtiyacına vurgu yapmaktadır.

Rehber Hakkında

Rehber uluslararası toplumun deneyimlerinden yararlanarak hazırlanmıştır. Arabulucular ile arabuluculuk uzmanlarının olduğu kadar, Üye Devletler, Birleşmiş Milletler sistemi, bölgesel, alt bölgesel ve diğer uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kadın grupları, dini liderler ve akademik çevrelerin sağladığı veriler rehberin gelişimine şekil vermiştir.

Rehber arabuluculuk ile ilgili tüm hususları içeren bir değerlendirme olmadığı gibi, devletler, çok uluslu, bölgesel ya da alt bölgesel örgütler ile STK'lar veya ulusal aktörler olsun, farklı arabulucuların belirli ihtiyaç ya da yaklaşımlarının her birini de ele almaya çalışmamaktadır. Rehber daha ziyade, çeşitli ana konulara, özellikle de arabuluculuğa daha profesyonel bir yaklaşım ihtiyacına, bu meyanda giderek kalabalıklaşan bir alanda eşgüdümüne, tutarlılığa ve tamamlayıcılığa duyulan ihtiyaca ve arabuluculuk çabalarının daha kapsayıcı olması gereksinimine değinmeyi amaçlamaktadır.

Rehber, bu meseleleri ele almak için, arabuluculuk çabaları çerçevesinde gözetilmesi gereken temel unsurları tanımlamaktadır. Bu esaslar, hazırlıklı olmak; gerekli rızanın alınması; tarafsızlık; kapsayıcılık; ulusal aidiyet; uluslararası hukuk ve normatif çerçeve; arabuluculuk çabasının tutarlılığı, eşgüdümü ve tamamlayıcılığı ile barış anlaşmalarının kalitesi şeklinde sıralanabilir. Rehber her esası kısaca açıklamakta, arabulucuların karşı karşıya kalabileceği olası bazı sınıma ve çıkmazların ana hatlarını vermekte ve bir yönlendirme sunmaktadır. Rehber, genelinde, arabulucuların çalıştığı ortamın karmaşıklığını ve pek çok durumda arabulucuların çözmeleri mümkün olamayabilen sorunlar ve güçlüklerle karşılaştıklarını kabul etmektedir. Her duruma farklı şekilde yaklaşılması gerekmekte olup, nihayetinde çatışma taraflarının siyasi iradesi başarı için belirleyici etken olmaktadır. Bununla beraber, bu esaslara özen gösterilmesi süreçteki başarı ihtimalini yükseltebilecek, olası arabulucu hatalarını en aza indirgeyebilecek ve arabuluculuğa daha elverişli bir çevre oluşturulmasına yardım edebilecektir.

Arabuluculuk mantığı

Arabuluculuk çoğu kez kolaylaştırma, iyi niyet misyonları ve diyalog çabalarıyla birlikte var olmaktadır. Bununla birlikte arabuluculuğun, bazı veçheleri çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin diğer yaklaşımlarla bağlantılı olabilecek kendine has mantığı ve yaklaşımı bulunmaktadır.

Arabuluculuk, üçüncü bir tarafın, iki ya da daha çok tarafa, kendi rızalarıyla, bir çatışmayı önlemek, yönetmek ya da çözmek için, karşılıklı kabul edilebilir mutabakatlar geliştirmelerine yardım ederek yardımcı olduğu bir süreçtir. Arabuluculuğun temel dayanağı, çatışma taraflarının doğru ortamda ilişkilerini geliştirebilmeleri ve işbirliğine gidebilmeleridir. Arabuluculuğun sonuçları, bir çatışmayı kontrol altına almak veya yönetmek için belirli bir meseleyi ele almak suretiyle sınırlı bir kapsamda tutulabilir veya kapsamlı bir barış anlaşmasıyla geniş bir yelpazedeki meseleleri ele alabilir.

Arabuluculuk, uygulanabilir bir süreç ve kalıcı bir sonuç için tarafların rızasının ciddi önem taşıdığı gönüllü bir çabadır. Taraflarla olan ilişkinin mahiyeti arabulucunun rolünü etkiler: arabulucuların genellikle usule ilişkin öneriler getirmek ve süreci yönetmek için önemli hareket alanları bulunmakta iken, esasa ilişkin öneriler çeşitlilik gösterir ve zaman içinde değişebilir.

Arabuluculuk önceden tasarlanmamış (ad hoc) bir diplomatik faaliyetler dizisinden ziyade, esnek ancak yapılandırılmış bir girişimdir. Arabuluculuk, arabulucunun çatışma tarafları ve diğer paydaşlar ile bir süreci hazırlamak için bağlantı kurduğu anda başlar – bu, gayri resmi “görüşmeler hakkında görüşmeleri” içerebilir – ve her ne kadar bir anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırma işlevinin başkaları tarafından yerine getirilebilmesi tercih edilse de, anlaşmanın imzalanmasının ötesine geçebilir.

Etkili bir arabuluculuk süreci çatışmanın özgüllüğünü dikkate alır. Çatışmanın sebepleri ve dinamiklerini, tarafların konumlarını, çıkarlarını ve tutarlılıklarını ve bölgesel ve uluslararası ortamların olduğu kadar toplumun daha geniş bölümlerinin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurur.

Arabuluculuk bir ihtisas faaliyetidir. Mütehassıs bir yaklaşımla, arabulucular ve onların ekipleri, çatışmalı taraflar için tampon

oluşturur, süreçte güven aşilar ve barışçıl bir çözümün erişilebilir olduğu inancını uyandırır. İyi bir arabulucu dinleyerek ve diyalog yoluyla fikir alışverişini teşvik eder, problem çözerek işbirliği ruhu oluşturur, müzakere eden tarafların güvenle müzakere edebilmeleri için yeterli fikir, bilgi ve beceriye sahip olmalarını sağlar ve toplumun farklı katmanlarından ilgili paydaşları dâhil etmek amacıyla süreci genişletir. Arabulucular, iyi bilgilendirilmiş, sabırlı, yaklaşımlarında dengeli ve ihtiyatlı olduklarında, müzakere eden taraflara anlaşmaya varmaları yolunda en başarılı biçimde yardımcı olur.

Etkili arabuluculuk destekleyici bir dış ortamı gerektirir; çatışmaların çoğunun güçlü bir bölgesel ve uluslararası boyutu vardır. Diğer devletlerin eylemleri, aracılı bir çözümü takviye etmeye yardımcı olabilir veya çözümden uzaklaştırabilir. Bir arabulucu, bir yandan arabuluculuk çabaları için ortakların desteğini genişletirken, dış baskılara karşı direnebilmeli ve gerçekçi olmayan zaman sınırlamalarından kaçınmalıdır. Bazı durumlarda, arabulucunun diğer aktörlerin öne sürdüğü teşvik veya engellerden yararlanma kabiliyeti, tarafların barış sürecine olan bağlılıklarını teşvik bakımından yardımcı olabilir.

Mevcudiyeti gereği, arabuluculuk sürecinin, farklı gruplar içinde ve gruplar arasındaki güç dengeleri ve siyasi öngörüler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Arabulucular ve uluslararası toplum, destek aktörleri olarak, arabuluculuk sürecinin hem olumlu hem de potansiyel olarak olumsuz etkilerine duyarlı olmalıdır. Arabulucular faaliyetlerini durdurma veya geri çekme seçeneğini muhafaza etmelidirler. Bu seçenekler, tarafların görüşmeleri kötü niyetle sürdürdüklerinin değerlendirilmesi, ortaya çıkan sonucun uluslararası yasal yükümlülüklerle aykırı olması, ya da diğer aktörlerin süreci aksatmaları ve arabulucunun hareket alanını sınırlamaları halinde uygun olabilir. Ancak, bu, bir yandan çatışmaların barışçıl çözümü için alternatif araçlar araştırırken aksayan bir süreçte tarafları masada tutmanın değerine karşı, çekilmenin getireceği risklerin hesaba katılmasını gerektiren hassas bir siyasi karardır.

Tüm çatışmalar arabuluculuk için uygun değildir. Etkin arabuluculuk potansiyeline işaret eden bazı göstergeler vardır. Öncelikle ve en önemlisi, başlıca çatışmalı taraflar anlaşmayı müzakere etme çabalarına açık olmalıdırlar; ikinci olarak, güvenilir ve iyi desteğe sahip bir arabulucu kabul edilmiş olmalıdır ve üçüncü olarak, süreci desteklemek için bölgesel ve uluslararası düzeyde genel mutabakat olmalıdır. Etkili bir arabuluculuk süreci aksadığında, çatışmayı kontrol altına alacak ya da insanların çektiği mağduriyeti hafifletecek diğer çabaların mevcut olması gerekebilir. Bununla beraber, ancak gelecekte olası arabuluculuk fırsatlarını tespit edip değerlendirmek için, sürekli bağlantı halinde olunmalıdır.

Arabuluculuğun Temel Prensipleri

Aşağıdaki bölüm, etkin bir süreç için dikkate alınması gereken temel arabuluculuk esaslarını ana hatlarıyla belirtmektedir.

Hazırlıklı Olma

Sorumlu ve güvenilir arabuluculuk çabaları iyi bir hazırlık gerektirmektedir. Hazırlıklı olma arabulucunun bireysel bilgisi ve yetenekleri ile uyum içinde çalışan bir uzman ekibi, ayrıca arabulucu unsurdan gerekli siyasi, mali ve idari desteği bir araya getirir.

Sonucunu önceden tayin edememekle birlikte, hazırlıklı olma daha önceki arabuluculuk girişimlerinin incelenmesi de dâhil olmak üzere, kapsamlı çatışma analizi ve paydaş haritalaması temelinde farklı aşamalar (müzakere öncesi, müzakere ve uygulama gibi) için stratejilerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bir arabuluculuk süreci hiçbir zaman düz bir hattı izlemediğinden ve bütün unsurlar tam olarak kontrol edilemediğinden, stratejilerin değişen şartlara cevap verebilmek için esnek olması gerekmektedir.

Hazırlıklı olma, arabulucuya arabuluculuk sürecini yönlendirme ve gözlemlenme, çatışmanın taraflarının ve diğer paydaşların müzakere kapasitesini (gerekli olması halinde) güçlendirmeye yardım etme, söz konusu taraf ve paydaşlara uzlaşmaya varma hususunda yardımcı olma ve uygulama için (uluslararası aktörler arasından da olmak üzere) destek harekete geçirme imkânı vermektedir. İyi hazırlanmış ve desteklenmiş bir arabulucu, beklentileri yönetebilir, anlık çözümlerden kaçınırken ivedilik bilincini koruyabilir ve bütün süreçteki fırsat ve sınamalara etkin bir şekilde cevap verebilir.

Rehber

- Hazırlıklı olma, öncelikli olarak arabuluculuk rolü oynamak isteyen Devletlerin veya örgütlerin sorumluluğudur. Bu unsurlar müteakip hususlarda hazır olmalıdırlar:
- Orta ve uzun vadeli taahütler için sürekli olarak personel görevlendirilmesi de dâhil olmak üzere, hızlı bir şekilde karşılık verilmesi ve arabuluculuk sürecine desteğin sürdürülmesi için kaynak tahsis etmelidirler.
- Belirli çatışma durumu için deneyime, maharete, bilgiye ve kültürel duyarlılığa sahip, yetkin bir arabulucu seçmelidirler. Arabulucu objektif, tarafsız ve güvenilir addedilmeli ve dürüst olmalıdır. Arabulucu uyumsuzluğun içeriğine uygun bir kıdem seviyesine ve ağırlığa sahip olmalı ve taraflarca kabul edilebilir olmalıdır. Bazı uyumsuzlukların ketumiyetle ele alınması gerekirken, diğerleri yüksek profile sahip girişimlere ihtiyaç duymaktadır.
- Arabulucuyu lojistik, idari ve güvenlik desteğinin yanı sıra özellikle arabuluculuk süreçlerinin planlanması konusunda uzmanlaşmış bir grup uzman ile ülke/bölge uzmanları ve hukuk danışmanları ile takviye etmelidirler. Konu uzmanları gerektiğinde görevlendirilmelidir.
- Arabuluculuk stratejilerinde gereken değişiklikleri yapmak için çatışma analizi ve sürecin düzenli iç değerlendirmeleri yapmalıdırlar.
- Arabulucular ve ekipleri için uygun hazırlık, işe dahil etme ve eğitim sağlanmalıdır. Bütün ekip üyeleri kendi uzmanlık alanlarındaki cinsiyet boyutunu kavramalıdır.
- Arabuluculuk gruplarında, erkek ve kadın dengesi oluşturmalıdırlar. Bu aynı zamanda, heyetlerin oluşumuna ilişkin olarak taraflara olumlu bir işaret vermektedir.

Rıza

Arabuluculuk, etkili olabilmesi için çatışmalı tarafların rızasının gerektiği, gönüllü olarak yürütülen bir süreçtir. Rıza olmaksızın tarafların iyi niyet temelinde müzakerede bulunması veya arabuluculuk sürecine bağlı kalması muhtemel değildir.

Bir dizi husus çatışmalı tarafların arabuluculuğa rıza gösterip göstermediklerini etkileyebilmektedir. Arabulucunun ve arabulucu unsurun kabul edilebilirliğinin yanı sıra, arabuluculuk sürecinin bütünlüğü, güvenlik ve gizlilik tarafların rızasını elde etmede önemli unsurlardır. Ancak, çatışmanın dinamikleri belirleyici bir faktör olup, tarafların arabuluculuğa rıza gösterip göstermedikleri, siyasi amaçlara askeri yollarla ulaşılmasına duydukları ilgi, siyasi, ideolojik veya psikolojik mülahazalar veya harici aktörlerin faaliyetleri vasıtasıyla şekillenebilir. Bazı hallerde, taraflar arabuluculuğu anlamadıkları ve arabuluculuğu egemenliklerine yönelik bir tehdit veya dış müdahale olarak algıladıkları için de arabuluculuk girişimlerini reddedebilirler. Çok aktörlü bir çatışmada, çatışmalı tarafların tümü değil de bir kısmı arabuluculuğa rıza göstererek arabulucuyu bir arabuluculuk sürecini başlatmak için kısmi rıza gibi zor bir durumla karşı karşıya bırakabilirler. Buna ilaveten, rızanın gösterildiği durumlarda bile, bu her zaman arabuluculuk sürecine tam olarak bağlı olunması anlamına gelmeyebilir.

Rıza bazı durumlarda, daha kapsamlı bir arabuluculuk sürecinin kabul edilmesinden önce başlangıçta belirli konuların tartışılması ile sınırlı olacak şekilde aşamalı olarak verilebilir. Rıza açık bir şekilde veya daha gayri resmi bir şekilde (arka kanallar vasıtasıyla) iletilebilir. Rızanın belli belirsiz ifade edilmesi sürece yönelik güvenin artmasıyla birlikte daha sarıh bir hale gelebilir.

Rıza, verilmesinin ardından, özellikle bir taraf içindeki ayrılıkların söz konusu olması durumunda, geri çekilebilir. Silahlı veya siyasi gruplar kendi içlerinde küçük gruplara bölünüp, müzakere süreci üzerinde yeni baskılar oluşturabilirler. Ayrılan bazı gruplar arabuluculuktan tümüyle çekilebilir ve söz konusu süreci rayından çıkarmanın yollarını arayabilirler.

Rehber

Arabulucuların, arabulucunun rolü ve arabuluculuğun temel kurallarına ilişkin olarak çatışmalı taraflar ile ortak bir anlayış yaratması gerekmektedir. Bu anlayış muhtemel arabuluculuk çabalarına ilişkin resmi görevlerden veya taraflarla varılan gayri resmi düzenlemelerden etkilenebilir. Bunlara dayalı olarak, arabulucular:

- Uygulanabilir bir arabuluculuk sürecinin başlaması için kimin rızasının gerekli olduğunu anlamalıdır. Çatışmanın taraflarından sadece bazıları arabuluculuğa rıza gösterme hususunda mutabakata varmışlarsa, arabulucunun rıza gösteren taraflarla yakın ilişkiler kurması ve kademeli olarak rıza tabanını genişletmesi gerekebilir. Bu tür bir “yeterli rıza” hükmü farklı destek gruplarının analizine ve başlangıçta sınırlı olan bir arabuluculuk sürecinin muhtemel etkisinin değerlendirilmesine, bunların yanı sıra hariç tutulan tarafların süreci rayından çıkarma potansiyeline dayalı olmalıdır.
- Arabuluculuk için saha yaratmalı ve arabuluculuğun iyi anlaşılmasını sağlamak için rızayı geliştirmelidir. Gayri resmi temaslar tam bir arabuluculuk sürecine bağlı olmaksızın tarafların nabız yoklamasına imkân tanımaktadır; bu muhtemel korku ve güvensizliklerin ele alınmasına yardımcı olur.
- Arabuluculuğun kullanımını teşvik etmek için kadın grupları da dâhil olmak üzere yerel ve topluluk temelli aktör veya örgütlerin yanı sıra çatışmalı taraflara erişimi ve onlarla ilişkileri olan dış aktörler ile yakın ilişkiler kurmalıdırlar.
- Çatışmalı taraflar ve arabulucu ile çatışmalı taraflar arasındaki ve aynı zamanda arabuluculuk sürecine duyulan güveni arttırmak için farklı aşamalarda güven artırıcı önlemler kullanmalıdırlar.
- Arabuluculuk sürecini yönetirken tutarlı, şeffaf ve tarafsız olmalı ve gizliliğe saygı göstermelidirler.
- Çatışmalı tarafları sürece geri döndürmeye ve bunların destekçileri veya üçüncü taraflar üzerindeki baskıdan uygun şekilde yararlanmaya çalışırken, sürecin yeterli rızaya sahip olup olmadığını düzenli olarak değerlendirmeli ve arabuluculuk süresince rızada meydana gelecek değişiklikler için hazırlıklı olmalıdırlar.

Tarafsızlık

Tarafsızlık arabuluculuğun temel taşıdır. Bir arabuluculuk süreci önyargılı olarak algılanır ise, bu durum uyuşmazlığı çözmeye yönelik anlamlı bir ilerlemeyi sarsabilir. Bir arabulucu bütün aktörlere adil bir şekilde davranan dengeli bir süreç yürütmeli ve arabulucunun sonuca ilişkin herhangi bir maddi çıkarı olmamalıdır. Bu aynı zamanda arabulucunun uyuşmazlığın çözümü ile ilgili olan bütün aktörlerle görüşebilmesini gerekli kılmaktadır.

Tarafsızlık, yan tutmamakla eşanlamlı değildir, bir arabulucu, özellikle bir Birleşmiş Milletler arabulucusu, genel anlamda belirli evrensel ilke ve değerleri uygulamakla görevlidir ve arabulucunun bu ilke ve değerleri taraflara açık bir şekilde bildirmesi gerekebilmektedir.

Rehber

Tarafsızlık konusunda, arabulucular:

- Etkin bir iletişim stratejisi yolu da dahil olmak üzere, sürecin ve taraflara yönelik muamelenin adil ve dengeli olmasını sağlamalı ve bunu göstermeye çalışmalıdırlar.
- Faaliyetlerine rehberlik eden yasa ve normlara ilişkin olarak çatışmalı taraflara karşı şeffaf olmalıdırlar.
- Dış aktörlerden gelen ve sürecin tarafsızlığını etkileyecek, koşullu desteği kabul etmemelidirler.
- Özel temaslarında açık sözlü teatileri sürdürürken, çatışmalı taraflara diğer aktörler tarafından uygulanan karşı cezai müeyyidelerle birlikte anılmaktan kaçınmalı ve taraflara kamuoyu önünde yöneltilen eleştirileri mümkün olduğunca asgariye indirmelidirler.
- Dengeli ve tarafsız bir yaklaşım sağlayamayacaklarının farkına vardıklarında, başka bir arabulucuya veya arabulucu oluşuma görevi devretmelidirler.

Kapsayıcılık

Kapsayıcılık, çatışmalı tarafların ve paydaşların görüş ve ihtiyaçlarının temsil edildiği ve arabuluculuk süreci ile sonucuna dahil edildiği kapsam ve biçimi ifade etmektedir. Kapsayıcı bir sürecin, çatışmanın temel sebeplerini tanımlaması ve ele alması ve nüfusun etkilenen kesimlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlaması daha muhtemeldir. Kapsayıcılık, barış anlaşmasının ve uygulanmasının meşruiyetini ve ulusal aidiyetini de artırır. Bunun yanı sıra, dışlanmış aktörlerin süreci zayıflatma ihtimalini azaltır. Kapsayıcı bir süreç, tüm paydaşların doğrudan resmi müzakerelere iştirak etmesi anlamına gelmemekte, ancak çatışmalı taraflar ve diğer paydaşlar arasındaki etkileşimi kolaylaştırmakta ve sürece tüm bakış açılarını dâhil etmek üzere mekanizmalar yaratmaktadır.

Çatışmalı tarafların, daha geniş bir kitle nezdinde meşruiyet sahibi olduğu veya bu kitleyi temsil ettiği varsayılmaz. Yalnızca silahlı grupları içeren arabuluculuk çabaları, şiddetin ödüllendirildiği işaretini verebilir. Bu, toplumun diğer kesimlerinde alınganlık yaratmanın yanı sıra, başkalarını da müzakere masasında yer alabilmek için silahlanmaya teşvik edebilir. Sivil toplum aktörleri, barış sürecinin meşruiyetini arttırmada ciddi rol oynayabilirler ve muhtemel önemli müttefiklerdir. Kadın liderler ve kadın grupları toplum düzeyinde uzlaştırmada genellikle etkilidirler ve bu bağlamda yüksek düzeyli arabuluculuk süreciyle daha güçlü bir şekilde ilintili olmalıdırlar. Ancak, sivil toplumdan ve diğer paydaşlardan gelen desteğe de kesin gözüyle bakılamaz, zira bu aktörlerden bazıları sert tutumlara sahip olabilir ve arabuluculuğa karşı çıkabilirler.

Kapsayıcı bir süreç planlarken, arabulucular birçok sınamayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çatışmalı tarafların tümünün arabuluculuk faaliyetine dahil olmak istemeyecekleri veya yalnızca kısmi bir süreci mümkün kılacak şekilde, müzakere yapmak için yeterli tutarlılık düzeyine sahip olmadıkları durumlar sözkonusu olabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından çıkarılan tutuklama emirleri, yaptırım rejimleri, ulusal ve uluslararası terörle mücadele politikaları da çatışmalı taraflardan bazılarının arabuluculuk sürecine hangi şekilde dâhil olduğunu etkilemektedir. Arabulucular, sürecin ilgili yasal sınırlandırmalara uygunluğunu temin etmenin yanı sıra arabuluculuk için temin ettikleri alanı ve tüm aktörlerle bağ kurma becerisini de korumalıdır.

Süreci diğer paydaşlara genişletmeye çalışırken, arabulucular, genellikle sürece hangi farklı aktörlerin nasıl ve ne zaman dâhil edildiklerini belirlemeye çalışan çatışmalı taraflardan kaynaklanan

kısıtlamalarla da karşı karşıya kalabilirler. Bazı durumlarda, örneğin ateşkesleri müzakere ederken özellikle de tarafların siyasi olarak korunmasız olduklarını hissettiği durumlarda veya güvenlikleri tehlike düştüğü takdirde, çatışmalı taraflarla süreci hızlı bir şekilde ilerletmek için daha özel bir diyaloga ihtiyaç duyulabilir. Arabulucuların çatışmalı tarafların rahatlık düzeyini ölçmeleri ve katılımı genişletmenin değeri konusunda onları ikna etmeleri gerekmektedir. Ayrıca müzakerelerin gizliliğini korumak ile şeffaf bir sürece sahip olmayı da dengelemek zorundadırlar.

Arabulucular, kapsayıcılık ve etkinlik arasındaki olası gerginlikle baş etmek zorundadırlar. Arabuluculuk süreçleri, istişare tabanı genişlediğinde ve/veya farklı düzeylerde aktörlerle bağ kurmak için çoklu forumlar kullanıldığında, daha karmaşık hale gelmektedir (ve aşırı yüklenmiş olabilmektedir). Bunun yanı sıra, kolayca tanımlanamayan veya tam bir liderlikten yoksun çıkar gruplarıyla, örneğin toplumsal hareketler ve gençlik gruplarıyla bağ kurmak zor olabilmektedir. Bu tür meseleler, sürecin paydaş haritalamasının, planlamasının ve yönetiminin değerini artırmaktadır

Rehber

Çatışmalı taraflarla ve paydaşlarla kapsamlı bir haritalamayı temel alırken, arabulucular:

- Arabuluculuğu başlatmak için ihtiyaç duyulan ve çatışmadan etkilenen tarafların ihtiyaçlarını karşılayan kalıcı barış için gerekli kapsayıcılığın seviyesini belirlemelidirler.
- Müzakerede bulunan diğer tarafların bilgisi dahilinde, çatışmanın üzerine eğilmek için gerekli tüm taraf veya aktörlerle iletişim kurmalıdırlar.
- Uluslararası Ceza Mahkemesince suçlanan aktörlerle temasları arabuluculuk süreci için elzem temaslara sınırlamalıdırlar.
- Daha geniş katılımın değeri konusunda çatışmalı taraflar arasında anlayışı teşvik etmeli ve sürece katılım için ön koşulları en aza indirmelidirler.
- Kadın gruplarıyla sürecin erken safhasında sistematik ve yapılandırılmış istişare sağlayarak özel çabalar sarf etmek yoluyla arabuluculuk sürecine anlamlı biçimde katılmalarına imkân tanımalıdırlar.
- Heyetlerine kadınları dâhil etmeleri için çatışmalı tarafları teşvik etmelidirler.
- Sivil toplumun ve ilgili diğer paydaşların etkili bir şekilde sürece katılmaları için kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olacak ortakları belirlemelidirler.
- Süreç dâhilinde katılımı genişletmek ve barış sürecinin çeşitli aşamaları boyunca sivil toplum ve diğer paydaşlar bünyesindeki farklı bakış açılarını kapsamak ve bunlarla bağlantı kurmak için mekanizmalar geliştirmelidirler.
- Katılımı arttırmak, kamuoyunu bilgilendirmek ve sürece dâhil etmek ve olası ihtilaflar noktalarını belirlemek için sosyal medya ve kamuoyu yoklamaları da dâhil olmak üzere farklı medya formatlarını kullanmalıdırlar.

Ulusal aidiyet

Ulusal aidiyet, çatışmalı tarafların ve daha geniş bir toplumun arabuluculuk sürecine, anlaşmalara ve anlaşmaların uygulanmasına taahhüdünü ifade etmektedir. Bu, kritik bir önemi haizdir, zira çatışmanın önemli etkilerinden zarar görenler topluluklar olup, çatışmalı taraflar mücadeleyi durdurma kararını vermek ve barış dolu bir gelecek için toplum bir bütün halinde çalışmak zorundadır. Çözümler, zorla dayatılmazken, arabulucular çatışma konularını çözüme kavuşturmak için fikir üretmede yardımcı olabilirler.

Ancak, harici bir arabulucu için kimin aidiyetinin gerekli olduğunu teşhis etmek ve iktidar mevkilerindeki kişilerin ötesinde sürecin sahiplenilmesini sağlamak sınavıcıdır. Aidiyetin geliştirilmesi ve uygulanması, sivil toplumun ve diğer paydaşların yanı sıra, sürece etkin katılımlarını ve genellikle karmaşık konularla ilgilenme becerisini sağlamak için çatışmalı taraflardan bir veya daha fazlasının müzakere yeteneklerini güçlendirmelerini gerektirebilir. Sürecin ne ölçüde kapsayıcı olduğunun aidiyetin derinliği üzerinde doğrudan etkisi vardır.

Ulusal aidiyet, uluslararası hukuku ve normatif çerçeveleri göz önünde bulundururken, arabuluculuk süreçlerini yerel kültürlere ve normlara uyarlamayı gerektirmektedir.

Rehber

Ulusal aidiyeti teşvik ederken, arabulucular:

- Arabuluculuk sürecinin hazırlanmasında çatışmalı taraflarla sıkı şekilde görüş alışverişinde bulunmalıdırlar.
- Barış sürecindeki gelişmeler konusunda sivil toplumu ve diğer paydaşları bilgilendirmeli (gerekli olduğu yerlerde gizliliğe uyararak) ve fırsatlar yaratmalı ve usul ile içerik konusuyla ilgilenmek için onları desteklemelidirler.
- Çatışmalı tarafları yönlendirmeli ve ulaşılan anlaşmalardan kendilerine pay çıkarabilmelerini sağlayarak tartışma için fikirler üretmelidirler.
- Müzakere kapasitelerini güçlendirmeleri için çatışmalı taraflardan hangilerinin desteğe ihtiyacı olduğunu belirlemeli ve kapasite geliştirme desteğine erişimi kolaylaştırmalıdırlar.
- Arabuluculuk süreci sırasında, kadroları da dâhil olmak üzere, çatışmalı tarafları seçim bölgelerini bilgilendirmeye teşvik etmeli ve onlarla görüş alışverişinde bulunmalarına olanak sağlamalıdırlar.
- Müzakere ve iletişim için özel kültürel yaklaşımların farkında olmalı ve bu yaklaşımlardan sürecin en azami düzeyde menfaatine olacak şekilde yararlanmalıdırlar; yerel uzlaştırıcılarla iletişim kurarak destek sağlamalı ve uygun olması halinde çatışma yönetimi ve uyuşmazlık çözümünün yerel şekillerinden yararlanmalıdırlar.
- Arabuluculuk sürecini, özellikle gerçekçi olmayan harici zaman sınırlamaları veya uygun olmayan gündemler karşısında, diğer dış aktörlerin haksız etkisinden korumalıdırlar.
- Çatışmalı tarafları, bir anlaşmanın uygulanması için uluslararası desteği sağlamanın önemi ile ulusal aidiyet arasında denge kurma ihtiyacına duyarlı hale getirmelidirler.
- Sürecin hem ne üreteceği hem de hangi hızda üreteceğine ilişkin olarak beklentileri yönetmek maksadıyla bir iletişim stratejisi planlamalıdırlar.

Uluslararası hukuk ve normatif çerçeveler

Arabuluculuk, farklı arabulucular için farklı sonuçları olabilen normatif ve yasal çerçeveler içinde gerçekleşir. Arabulucular, kendilerini görevlendiren kuruluşlardan aldıkları yetkilere dayanarak ve bu kuruluşların kuralları ile düzenlemeleri tarafından belirlenen parametreler içerisinde çalışmalarını yürütürler. Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler arabulucuları, Birleşmiş Milletler Şartı, ilgili Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararları ile Teşkilat'ın kuralları ve düzenlemeleri çerçevesinde çalışırlar.

Ayrıca arabulucular, en başta küresel ve bölgesel sözleşmeler, uluslararası insani hukuk, insan hakları ve mülteci hukuku ile uluslararası ceza hukuku, uygulanabilir olduğu yerlerde Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü dahil olmak üzere, sözkonusu duruma ilişkin uluslararası hukuk kuralları tarafından oluşturulan çerçeve içinde çalışmalarını yürütürler. Bağlayıcı yasal yükümlülükler ilave olarak, örneğin, adalet, doğruluk ve uzlaşma, sivil toplumun dahil edilmesi, kadınların sürece katılımları ve rollerinin güçlendirilmesi gibi normatif beklentiler arabuluculuk sürecini etkiler.

Uluslararası hukuka ve normlara uygunluk, bir sürecin meşruiyetinin ve bir barış anlaşmasının kalıcılığının güçlendirilmesine katkıda bulunur. Bu, ayrıca, uygulama için uluslararası destek sağlanmasına da yardımcı olur. Bununla birlikte, çatışmalı tarafların talepleri ile normatif ve yasal çerçevelerin dengelenmesi karmaşık bir süreç olabilir. Arabulucular sık sık, insan hakları ihlallerine ve diğer uluslararası suçlara çözüm aranmasının açıkça gerekli olduğu durumlarda da şiddetin acilen sona erdirilmesiyle baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Uygulanabilir hukuk, çatışmalı tarafların tümü için aynı olmayabilir ya da bu hukuku anlayış biçimleri birbirinden farklı olabilir. Ayrıca, bazı normlar üzerinde gelişen bir uluslararası mutabakat mevcutken, tüm normlar farklı ulusal durumlarda tekdüze şekilde uygulanmamakta ve belirli bir toplum içinde farklı yorumlarda bulunabilmektedir.

Rehber

Arabulucular, uygulanabilir uluslararası hukuk ile normatif çerçeveler hakkında bilgilendirilmeli ve bunlara aşına olmalıdırlar, ayrıca:

- Açık olmalı ve yetkilerini ve faaliyetleri için geçerli yasal parametreleri ortaya koyabilmelidirler.
- Tarafların, uygulanabilir sözleşmelerin ve uluslararası yasaların gereksinimlerini ve sınırlarını anlamasını sağlamalıdırlar.
- Hukuki konular ve normatif beklentilerle ilgili olarak çatışmalı taraflar ve diğer paydaşlarla iletişimlerin tutarlı olmasını sağlamalıdırlar. Bu, özellikle birlikte yönetilen ya da ortaklaşa sürdürülen arabuluculuk durumlarında önemlidir.
- Soykırımı, insanlığa karşı işlenen suçlara, savaş suçlarına ya da cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet dâhil insan haklarının ağır şekilde ihlaline genel af sağlayan barış anlaşmalarını onaylayamayacakları konusunda açık olmalıdırlar. Diğer suçlar ile vatana ihanet veya isyan gibi siyasi suçlar için genel af, uluslararası olmayan silahlı çatışma durumlarında değerlendirilebilir - ve çoğunlukla teşvik edilir.
- Çatışma esnasında işlenen suçların ele alınması için hukuki ve hukuki olmayan yaklaşımların zamanlaması ve sıralamasına ilişkin olarak çatışmalı taraflar ve diğer paydaşlar nezdinde araştırma yapmalıdırlar.
- Savunucusu rolünü açıkça üstlenmeksizin uluslararası normlara bağlı kalma gerekliliğini dengelemeli; ortaklar ve sivil toplum aktörlerinin çatışmalı taraflar ve diğer paydaşlarla doğrudan bağlantı kurmaları amacıyla uygulanabilir normlara erişimini kolaylaştırmalıdırlar.

Arabuluculuk girişiminin tutarlılığı, eşgüdümü ve tamamlayıcılığı

Arabuluculukta yer alan aktörlerin sayısının ve çeşidinin artmakta olması, arabuluculuk girişimlerinin tutarlılığı, eşgüdümü ve tamamlayıcılığını hem gerekli hem de gerçekleştirilmesi güç kılmaktadır. Tamamlayıcılık, farklı düzeylerde çalışan arabuluculuk aktörleri arasında mukayeseli avantaja dayanan açık bir iş bölümü gereğine atıfta bulunurken; tutarlılık, üzerinde mutabık kalınmış ve/veya eşgüdüm sağlanmış yaklaşımları kapsar.

Belirli bir arabuluculuk süreciyle bağlantıları farklılık gösterse de, Birleşmiş Milletler, bölgesel, bölge-altı ve diğer örgütler, devletler, Sivil Toplum Kuruluşları, ulusal ve yerel aktörleri içeren uluslararası toplumun eylemlerinin tümünün arabuluculuk üzerinde etkisi vardır. Aktörlerden her biri arabuluculuk sürecinin farklı aşamalarında özgün katkılarda bulunabileceği cihetle, bu çeşitlilik bir değer olabilir. Bununla birlikte, çeşitlilik, aktörlerin birbirine aykırı amaçlarla çalışmaları ve birbirleriyle rekabet etmeleri tehlikesini de taşır. Farklı karar alma organları, siyasi kültürler, hukuki ve normatif çerçeveler, kaynak düzeyleri, mali ve idari kurallar ile usuller, tutarlılığı, eşgüdümü ve tamamlayıcılığı zorlaştıracaktır.

Ortaklaşa sürdürülen ya da birlikte yönetilen arabuluculuk girişimleri, bölgesel ve uluslararası örgütler arasında eşgüdümün geliştirilmesi için bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu girişimler önemli siyasi amaçlara hizmet etmiş olsalar da, elde edilen sonuçlar çeşitlidir. Genellikle, diğer arabulucu kuruluşlarla stratejik ortaklık ve eşgüdüm temelinde tek bir kuruluşu mensup öncü bir arabulucu tercih edilmektedir. Öncü arabulucunun, durum ve olay bazında belirlenmesi gerekmektedir.

Uluslararası aktörlerin arabuluculuk girişimine verdiği uyumlu destek ve çatışmanın taraflarına istikrarlı şekilde bilgi aktarılması, arabuluculuğa elverişli bir ortam oluşturulmasındaki diğer önemli hususlardır. Konuyla ilgilenen Devletler ve diğerleri arabuluculuk içinde doğrudan yer almayabilirler. Bununla birlikte, yine de süreç üzerinde etkileri olabilir. Dostlar grupları ve uluslararası temas grupları, arabuluculuk girişiminin hedefleriyle uyum içinde olduklarında, çoğunlukla yardımcı olacaklardır.

Rehber

Arabulucu örgütler, Devletler ve diğerleri, arabuluculuk girişimlerine destek ve katılımlarının daha fazla tutarlılık, eşgüdüm ve tamamlayıcılık içinde olmasını teşvik etmek aşağıdaki tavsiyeleri göz önünde bulundurmaldırlar:

- Arabuluculuk süreçlerinin, tercihen tek bir kuruluş mensubu öncü bir arabulucusu olmalıdır. İki ya da daha fazla kuruluşu içeren arabuluculuk girişimleri, tek bir öncü arabulucusu bulunan ilgili kuruluşlar tarafından verilecek tutarlı bir yetkilendirmeye dayalı olmalıdır. Böylece açıklık sağlanır, çatışmalı taraflarca farklı zeminler arama çabaları en aza indirgenir ve tutarlı bir arabuluculuk sürecinin eşgüdümü ve gelişimi kolaylaşır.
- Öncülüğe ilişkin karara, uyumsuzluk bağlamı göz önüne alınarak ve mukayeseli avantaja dayalı olarak ilgili kuruluşlar arasındaki istişareler yoluyla ulaşılmalıdır. Taraflara yakınlık ne reddedilmeli ne de otomatik bir avantaj olarak kabul edilmelidir. Arabulucu kuruluşun ve arabulucularının, çatışmalı taraflarca kabul edilebilirliği ve arabuluculuğun potansiyel etkinliği en önemli etkenler olmalıdır.
- Örgütsel kapasite, kabiliyet ve mevcut kaynaklar, arabuluculuk ortamı içindeki iş bölümüne karar verilirken dikkate alınmalıdır.
- Arabuluculuk aktörleri, bilgi paylaşımında şeffaflık derecesi ve eşgüdüm mekanizmaları üzerinde anlaşmaya varmak için birlikte çalışmalıdırlar. Arabuluculuk aktörleri, bir ortak arabuluculuk stratejisine dayalı işbirliğine gitmeli, taraflara istikrarlı şekilde bilgi aktarılmasını sağlamalı ve tarafların rekabet içindeki birden çok süreçle muhatap olmalarına ve bunlar tarafından aşırı derecede meşgul edilmelerine yol açmamalıdırlar.
- Uluslararası aktörler, arabuluculuk girişimi için tutarlı siyasi destek ve kaynak desteği sağlamak amacıyla, dostlar grupları ya da uluslararası temas grupları gibi eşgüdüm mekanizmaları oluşturmayı değerlendirmelidirlar. Uluslararası aktörler, ayrıca, bazı durumlarda bu tür grupların sürece yardımı dokunmayacak şekilde çatışma dinamiklerini yansıtabilecekleri riskinin farkında olmalıdırlar.

Nitelikli barış anlaşmaları

Bir arabuluculuk sürecinin akışı boyunca, ateşkesler ya da görüşmelerin doğasıyla ilgili usul anlaşmaları gibi daha dar kapsamlı anlaşmalardan daha geniş kapsamlı barış anlaşmalarına kadar değişen farklı anlaşma türlerine ulaşılır. Ayrıca, anlaşmanın yeniden müzakerelere açılmasının engellenmesi maksadıyla genellikle başka bir aktörler grubu tarafından olmak üzere, uygulama aşamasında arabuluculuk gerekli olabilir.

Barış anlaşmaları şiddete son vermeli ve sürdürülebilir barış, adalet, güvenlik ve uzlaşmaya ulaşılması için bir zemin sağlamalıdır. İmkânlar ölçüsünde her bir durumda, toplumun bütün kesimleri için oluşabilecek farklı anlamları dikkate alarak, hem geçmişteki yanlışları ele almalı, hem de ülkenin geleceği için bir ortak vizyon yaratmalıdırlar. Ayrıca, barış anlaşmaları uluslararası insancıl yasalara, insan hakları ve mülteci yasalarına saygı göstermelidirler.

Hem sürecin özellikleri hem de uzlaşının içeriği bir barış anlaşmasının uygulanabilirliğini belirler. Bir barış anlaşmasının kalıcılığı, genellikle çatışmalı tarafların siyasi taahhütlerinin derecesine, halkın kabulüne, çatışmanın temel sebeplerini hangi ölçüde ele aldığına, uygulamanın zorluklarıyla baş edip edemeyeceğine, özellikle de uygulama sırasında ortaya çıkan olası anlaşmazlıkların üstesinden gelebilecek yeterli süreçlerin mevcut olup olmadığına bağlıdır.

Barış anlaşmalarının uygulanması çoğunlukla yüksek oranda dış desteğe bağlıdır. Destek aktörleri ve aynı zamanda katkı sağlayanların uygulama sürecine erken katılmaları, zaman zaman müzakereler sırasında verilen zor tavizlere uyulmasının sağlanmasında yardımcı olur. Dış destek çatışmalı tarafların anlaşmayı uygulama kapasitesine sahip olmalarının sağlanması için önemli olmasına rağmen, dış yardıma çok fazla bağımlılık ulusal aidiyete zarar verebilir.

Rehber

Nitelikli bir barış anlaşmasına ulaşmak için müzakereler ve uygulama sırasında çatışmanın şiddete dayalı olmayan şekilde çözümlenmesini sağlayan ve şiddet içeren çatışmanın tekrar ortaya çıkmasını önleyen mekanizmaların sürecine, içeriğine ve kurumsallaşmasına dikkat edilmelidir. Arabulucular, çatışmalı taraflar, diğer paydaşlar ve destek aktörleri aşağıdaki kriterleri dikkate almalıdır:

- Anlaşma, çatışmaya yol açan ana konuların ve sorunların, temel sebeplerin doğrudan anlaşmada ele alınması veya bu sorunları zaman içerisinde demokratik süreçler yoluyla ele alacak yeni mekanizmaların ve/veya kurumların oluşturulması suretiyle çözümlenmesini amaçlamalıdır.
- Kapsamlı bir çözümün ulaşılmaz görüldüğü yerde, arabulucu, çatışmanın arta kalan hususlarını ele almak üzere barışçıl bir yaklaşım başlatılması için sağlanması gereken asgari temeli, çatışmalı taraflarla birlikte geniş ölçekli istişareler yoluyla oluşturmalıdır.
- Diğer hassas konular üzerinde anlaşmaya varılamadığında, arabulucu, bu konuların daha ilerideki bir zamanda ele alınması için seçeneklerin ya da mekanizmaların anlaşmanın içerisinde oluşturulması hususunda da çatışmalı taraflara ve öteki paydaşlara yardımcı olmalıdır.
- Anlaşmalar, uygulama aşamasında müzakere edilmeyi gerektirecek anlaşmazlık konularının sınırlandırılması amacıyla, olabildiğince kesin olmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet konusunda tarafsız kalan anlaşmaların çoğunlukla kadınların esenlik, güvenlik ve ihtiyaçlarına zarar verdiği kanıtlandığından, tüm konuların toplumsal cinsiyet boyutu açıkça ayrıntılandırılmalıdır.
- Anlaşmalar, uygulamada ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümlenmesi için uygulama, izleme ve çatışma çözümü konularında kolaylıkla anlaşılır yöntemler içermelidir. Anlaşmalarda, ayrıca, önceliklere ilişkin ilkeler, ilgili tarafların yükümlülükleri ve gerçekçi takvimler de bulunmalıdır.

- Çatışmaların çözümlenmesini üstlenecek yerel kapasite ve mevcut ulusal altyapılar değerlendirilmeli ve güçlendirilmelidir. Anlaşmalar, uygun olabilecek yerel ve uluslararası aktörler dahil olmak üzere, sorunların ortaya çıktıkça çözümlenebilmesi ve tırmanmaması için farklı düzeylerde güçlü çatışma çözümü mekanizmalarını sağlamalıdır.

Sonuçlar

Rehber, etkin arabuluculuk için bazı önemli esasları tanımlamakta ve bunların pratikte nasıl uygulanabileceği konusunda bazı önerileri ortaya koymaktadır. Rehber, başarı olasılığının arttırılması ve arabulucu hatasının asgariye indirilmesi amacıyla arabulucuların uzmanlığa ve profesyonel desteğe sahip olmalarının önemine işaret etmekte ve dikkatli değerlendirmenin, uygun planlamanın ve düzenli izleme ve analizin gereğini ortaya koymaktadır. Arabuluculuğa dâhil olan kuruluşlar arasındaki işbirliğine duyulan ihtiyaç vurgulanarak, arabuluculuk süreci için destekleyici bir dış çevrenin önemini altı çizilmektedir. Bu etkenlerin tümü önemli olmakla birlikte, bir arabuluculuk sürecinin başarısı ya da başarısızlığı eninde sonunda çatışmalı tarafların arabuluculuğu kabul edip etmediklerine ve bir anlaşmaya varmaya istekli olup olmadıklarına bağlıdır. Taraflar müzakere yoluyla bir çözüme ulaşmak için gerçekten istekliyse, arabulucular paha biçilmez bir rol oynayabilir.

-
- HAZIRLIKLI OLMA
 - RIZA
 - TARAFSIZLIK
 - KAPSAYICILIK
 - ULUSAL AİDİYET
 - ULUSLARARASI HUKUK VE NORMATİF ÇERÇEVELER
 - ARABULUCULUK GİRİŞİMİNİN TUTARLILIĞI, EŞGÜDÜMÜ VE TAMAMLAYICILIĞI
 - NİTELİKLİ BARIŞ ANLAŞMALARI

